

Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı Çalışmaların Kısa Bir Değerlendirmesi

Taner SABANCI*

ÖZ: 2013 yılında Xi Jinping tarafından duyurulan Yeni İpek Yolu projesine politik ilgi her geçen gün artmakta ve üzerine akademik birçok çalışma yapılmaktadır. Bu makalenin ilk bölümünde MÖ. 2. Yüzyılda temelleri atılan Tarihi İpek Yolunun oluşum sebepleri ile 21. yüzyılda ortaya konulan Yeni İpek Yolu projesinin oluşum sebeplerinin benzerliği ifade edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümünde ise, Bir Kuşak ve Bir Yol ekseninde ele alınan akademik çalışmaların içerik analizi yöntemiyle, değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeye göre, Yeni İpek Yolu projesi üzerine yapılan çalışmalar sırasıyla “ekonomi, diğer ülke ilişkileri, kültür” temel alınarak yürütülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Çin, Türkistan, Türkistan Cumhuriyetleri, Yeni İpek Yolu, Bir Kuşak Bir Yol, Kültür, Ekonomi

The New Silk Road Project: Similarities with the Historical Silk Road and a Brief Assessment of the Studies on the New Silk Road

Abstract: The political attention on New Silk Road Project declared by Xi Jinping in 2013, is rising and many academic assessments are being done on it. The first part of this study deals with the reasons for the occurrence of the Historical Silk Road established in the 2nd century BC and its similarities with the reasons for the occurrence of the New Silk Road. The second part is about the academic studies into the One Belt One Road, using content analysis method. According to this assessment, the academic studies about New Silk Road Project have been conducted based upon, respectively “economy, relations with other countries, and culture”.

Key Words: China, Turkistan, Central Asia, New Silk Road, One Belt One Road, Culture, Economy

* Çankırı Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi, AYBÜ Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi, E-posta: tanersabanci@karatekin.edu.tr; Gönderim Tarihi: 26.04.2018; Kabul Tarihi: 12.05.2018.

Giriş

Çin'in Han Hanedanlığı döneminde bir materyal olmaktan çıkarak ekonomik olarak değer kazanmaya başlayan 'ipek', altın gibi saklanıp ticarete ise zaman zaman para yerine kullanılmıştır (Işık, 2017: 147). Yüzyıllardan beri yerleşik hayat tarzını benimseyen Çin, bu özelliği ile ipek dışında birçok değerli ürünün üretilmesine olanak tanıyan bir ekonomik sisteme sahip olmuştur. Yerleşik hayat ve tarım kültürü ipeğin yanı sıra çay ve diğer ürünlerin de fazlaca üretilmesine olanak tanımıştır (Karluk, 2017/1: 303). Çin'in artan Hun baskısına karşı ittifak arayışı (Karluk, 2014: 57) başta olmak üzere sahip olduğu işbu ekonomik özellik ile ortaya çıkan ürün fazlalığı ve Çin'in kendisinde olmayan ürünlere karşı var olan ihtiyacı daha sonra adına "İpek Yolu" denilecek ticaret ağının oluşmasına sebep olduğu ifade edilebilir.

Çinliler veya ilgili halklar tarafından ortak bir isimlendirilmesi yapılmamış olan bu ticaret yolu, 1877 yılında Alman araştırmacı Ferdinand Von Richthofen tarafından ilk defa "İpek Yolu" olarak adlandırılmıştır. İşbu adlandırma -Roma aristokrasisinin Çin ipeğine duyduğu yüksek ilgisi dolayısıyla- ticaretin başat ürününün ipek olmasından kaynaklanmaktadır (Bhoothalingam, 2015: 61). Fakat insanlık tarihinin en eski ve en önemli ekonomik oluşumu (Yereli, 2014: 301) olarak ifade edilen İpek Yolu'nun, sadece ticari gereksinimler doğrultusunda oluştuğunu belirtmek yetersiz olacaktır. Kuşkusuz, bu girişimin arkasında başka amaçların varlığı da söz konusu olup, Karluk (2017/1: 303) bu durumu şöyle ifade etmiştir "Siyasi emel veya amaç ticaretin gölgesinde gerçekleşmeye devam etmiştir".

Bu çalışmada, 2013 yılından ilk defa Çin Halk Cumhuriyeti devlet başkanı ve Çin Komünist Partisi lideri Xi Jinping tarafından ortaya atılan ve bu tarihten itibaren de devlet desteği ile "Bir Kuşak Bir Yol" ismi ile uygulamaya konulan Yeni İpek Yolu projesi üzerine ülkemiz ve dünyada yapılmış akademik çalışmaların içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmesi yapılacaktır.

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

İpek Yolu'nun Oluşumu ve Amacı

Milattan önce 2. yüzyılda ortaya çıkan İpek Yolu'nun oluşumunda, Çin'in ekonomik koşullarının yanı sıra dönemin siyasi ve askeri özellikleri ile o dönemde var olan toplumların 'dünya görüşleri' de etkilidir. "Tarihi veriler, daha sonra İpek Yolu olarak isimlendirilecek bu yolun Çinlilerin güvenlik kaygısı ile kendilerine büyük tehdit olarak gördükleri Hunları zayıflatmak ve yok etmek amacıyla sınırlarının ötesindeki Batılı ülke ve toplumlarla çok yönlü ilişki kurduğunu ortaya çıkaracaktır (Karluk, 2017/2: 99)". Çinlilerin güvenlik açısından duydukları tedirginliğin sebebi hiç kuşkusuz yukarıda belirtilen Hun varlığıdır. John Keay (2008: 136), "Çin Tarihi" isimli eserinde Çinlilerin sahip olduğu korkuyu ve çıkış arayışlarını şu şekilde ifade etmektedir:

"MÖ 2. Yüzyılın ilk yarısında Han altın çağına duyulan özlem, fırtınadan önceki ağır bir sessizlik gibiydi. Bu arada Shanyu²'nin halefleri, Xiongnu Hun İmparatorluğunu genişlettikçe genişletti. Genişleme özellikle Yüehch'i (Yuezhi) halkının Gansu koridorundan ve Şincan Uygur Özerk Bölgesi'nden Pamir Dağları'nın ötesine, yani batıya doğru gerçekleşti. O sırada genç Wudi'nin aklına Yüehch'ie bir Han keşif elçisi yollayarak Xiongnu'ya karşı bir ittifaka girip girmeyecekleri hakkında nabız yoklaması yapmak geldi. Saray görevlilerinden Zhang Qian bu işe gönüllü oldu. Zhang Qian³, tahmini MÖ 138 yılında, avcılıkta usta bir hizmetkar ve küçük bir koruyucu birlik ile yola çıkarak çölün derinliklerinde gözden kayboldu. Çok geçmeden de yolu Shanyu (Hun Tanrı Kütü)'nun askerleri tarafından kesilerek esir alındı. Sonunda kaçabildi ama aradan on yıl geçmişti. Yolculuğuna devam etmek konusunda kararlıydı, Kaşif Zhang bir kere daha kayıplara karıştı. Aslında Zhang'ı başka bir açıdan kutlamak gerekiyordu, çünkü hem "İpek

² Shanyu ya da Shan-yu Metehan olarak bilinmektedir.

³ Zhang Qian'ın on üç yıl süren keşif sürecinin on yılı Hunlar tarafından tutsak edilerek geçmiştir. Bu on yıllık sürenin de keşif sürecine dahil edilmesinin sebebi Zhang'ın bu süre içinde bir Hun kadınıyla evlendirilmesi ve dolayısıyla Hun kültürü ve dilini öğrenmesinden ötürüdür. Hunlar hakkında edinilen bu bilgiler kuşkusuz daha sonra oluşturulan stratejilerin kaynağı olmuştur. Zhang on üç yıllık keşif sürecinin tamamlanmasından sonra da Çin dışında olup bitenleri öğrenmek adına görece daha kısa keşiflerde de bulunmuştur

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

Yolu”nun öncü kılavuzu hem de “Büyük Oyun”un ilk oyuncusu olmuştur”.

Hun kağanlığı ve Çin’deki Han Sülalesi arasında yapılan “kan bağıyla barış” Çin’in her yıl takdim ettiği armağanlar ya da rüşvetle devam ederken, Hun’un Çin ürünlerine karşı olan ilgisi ve ihtiyacı da artmaktaydı. Bu istek ve ihtiyaç Hun’un daha fazla talepkar olmasına ve artan baskısına yönelik arayışa girmek zorunda kalan Han sülalesinin padişahi Wu di, Çin’in Hunlar ile husumeti olan veya onlara bağımlı olan diğer topluluklarla iletişim kurma yolunu tercih etmiştir.

Zhang Qian dışarıda geçirdiği toplam on üç yıllık süre içerisinde Asya’da var olan diğer ülke ve toplulukları keşfetmiş ve bunlar ile aralarında var olacak herhangi bir ticari iş birliğinin Çin’in bugününü ve geleceğini güçlendireceği düşünülmüştür. Keşfedilen bu yeni yerlerin varlığı ticari iş birliğin yanında başka anlamlara da sahipti. Zhang Qian’ın keşfettiği topraklar Sino/Çin-merkezcil coğrafya anlayışı içerisinde anlamlandırılacak ve bu yeni yerler, Han’ın kendisini hemen altında konumlandığı Gök Kubbenin dolaylı ya da doğrudan hükmü altında olacaktır (Keay, 2008: 141). Bu ifadeden anlaşılacağı üzere, Çin kendisini dünyanın merkezinde gören ve diğer toplulukların ise kendisine bir şekilde tabi olmasını bekleyen bir anlayışa sahiptir. MÖ 2. yüzyılda Hun’a karşı müttefik bulma çabasıyla temelleri atılan İpek Yolu, ekonomik ilişkilerin yanı sıra Çin’in kadim Gök İmparatorluğu anlayışı ile kültürel yayılmanın ve asimilasyonun aracı olmuştur. Dolayısıyla var olan ticaret ve kültürel alışveriş İpek Yolu’nun temel ve tek amacı değildir. Gerek Han zamanında gerekse sonrasında bu amaç doğrultusunda hareket edildiği belirtilebilir. Bu amaç ise açıkça şu şekilde ifade edilmektedir:

“Kendi topraklarını güvene alabilmek ve sürekli tampon bölgeler oluşturarak olası tehditleri mümkün olan en düşük seviyeye indirmek, etkisi altına aldığı toprakların Çin vatanına dönüşmesi için nüfus iskânı ve kültürünün yayılması anlamını da taşıyordu (Karluk, 2014: 58)”

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

Yeni İpek Yolu'nun Çıkışı

Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ilk defa mevcut Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından 2013 yılında Kazakistan'da ortaya konulmuştur. Yapılan bu tanıtımın yeri ve zamanı kuşkusuz birçok anlam barındırmaktadır. Öncelikle Kazakistan, Çin'in Kuzeybatısında yer almakta olup MÖ 2. Yüzyılda oluşmaya başlayan eski İpek Yolu'nun güzergâhları arasında bulunmaktadır. Böylece günümüz Çin'i tarihi İpek Yolu'nda kendisinin batısında konumlanan ticari müttefikleriyle, bugün tekrardan ticari müttefik olarak hareket etmek istediğini açıkça belirtmiştir. Mao sonrasında Deng Xiaoping ile başlayan "Reform-Açılım" politikaları ile ekonomik büyüme gösteren Çin (Wasserstrom, 2011: 105), küresel kapitalist dünyada kendisine yer açabilmiştir. Aralık 1978 itibariyle başlayan bu "Reform ve Açılma" politikaları ile bütün ekonomik sistemin yeniden yapılandırılması hedeflenmiş ve bu tarihten itibaren Çin ekonomisi kademeli olarak dış dünyaya açılmıştır (Karluk, 2001: 270). Küresel ticarete söz sahibi olmaya başlayan Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasıyla özellikle Afrika ve Avrasya'ya karşı yatırımı artmıştır. "*Çin'in ekonomik büyümesine paralel olarak askeri gücünü⁴ arttırması ABD müttefikleri tarafından tehdit olarak algılanmış ve ABD öncülüğünde Doğu ve Güney Asya ülkeleri ile gayri resmi 'Pasifik Bloğu' oluşturulmuştur*" (Karluk, 2017/1: 95). Bu oluşum Çin'in dış ticaretinin büyümesini minimize etmeyi hedeflemektedir (Ye, 2015: 206). Verilen bu bilgiler esasında "Bir Kuşak ve Bir Yol" projesi olarak ortaya çıkan Yeni İpek Yolu'nun oluşma sebepleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu yeni oluşumun, MÖ 2. yüzyılda temelleri atılan İpek Yolu ile olan ciddi benzerlikleri bulunmaktadır. Öncelikle MÖ 2. yüzyıldaki Çin'in görece dönemin diğer toplumlarından farklı olduğunu; günümüz Çin'inin ise bu farklı olma durumunu başka

⁴ Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun 90. Yıl Kutlamaları için: [CGTN America]. (2017, Temmuz 30), Chinese Military Parade, <https://www.youtube.com/watch?v=QcIKoHYtYxs>; II. Dünya Savaşı'nın Bitmesinin 70. Yıl Dönemi dolayısıyla yapılan tören için: [RT]. (2015, Eylül 3), China's V-Day Military Parade in Beijing 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=YcC0Xcjk0A>; Erişim: 07.05.2018

şekillerde devam ettirdiğini belirtmek gerekir. Çin'in milattan önce yerleşik hayata sahip olması, diğer ülkelere göre daha fazla üretim yapabilmesine olanak tanımıştır. Fazla ürün, diğer toplumlar ile kurulacak ilişkinin -ticaretin- aracı olmuştur. Eski Çin'in bu özelliğinin, 21. yüzyılda Çin'in sahip olduğu durumla benzerlik gösterdiği ifade edilebilir. Yukarıda bahsedildiği gibi, özellikle Deng ile başlayan "Reform ve Açılma" politikaları ile Çin, Sezen'in (2016) ifade ettiği doğrultuda Çin kapitalizmine yönelmiştir. Bu sistem ile son birkaç on yıldır ihracata dayalı ekonomik büyümeye sahip olmuştur. 21. yüzyılda sosyalist rejimi, kendi kültürüyle harmanlayıp, bu uyarlama neticesinde küresel ekonomik sistem içerisinde kendine yer açıp ihracat yapabilen Çin'in bu mevcut özelliği ile; MÖ 2. Yüzyıl Çin'inin yerleşik hayat doğrultusunda diğer toplumlardan farklı olarak fazla üretim yapabiliyor olması bahsedilen benzerliklerin bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu iki dönemde de Çin'in sahip olduğu üretim fazlalığı söz konusudur. Milattan önceki durumdan farklı olarak, bugünün var olan üretimini yapabilmek üzere yurtdışından getirilecek enerjiye ihtiyaç vardır. Burada ürünleri satacak bir pazar ihtiyacı söz konusuysen aynı zamanda üretimin devam etmesi için enerji ihtiyacı söz konusudur. Dolayısıyla ekonomik büyümeye sahip olan Çin, üretimi devam ettirmek için sanayisinin enerji ihtiyacını yurtdışından sağlamak durumunda kalmıştır (Karluk, 2017/2: 97). 'Üretim' dışında, kuşkusuz, eski ve yeni İpek Yolu'nun oluşmasına sebep olan başka benzer nedenler de bulunmaktadır.

Karluk (2017/2: 99) ve Keay'in (2008: 136) belirttiği üzere MÖ 2. Yüzyılda Zhang Qian tarafından temelleri atılan İpek Yolu, Çin'in o dönemde tehdit olarak gördüğü Hunlara karşı ittifak bulma arayışıyla oluşmuştur. İttifak bulma motivasyonu ile hareket eden milattan önceki Çin'in, kuşkusuz günümüz Çin ile benzerlikleri söz konusudur. Dönemin Hun tehditi, günümüz Çin'in komşu ülkeler ve yanısıra ABD ile aralarında var olan problemlerle benzerlik göstermektedir. "Başta Japonya, Vietnam, ve Filipin olmak üzere ABD'nin müttefikleri ile yaşanan ciddi çıkmazlar, Çin'in Doğu ve Güney Asya'da yalnız kalmasına, bahsi geçen güçler tarafından kuşatılma

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

durumunu ortaya çıkarmıştır” (Karluk, 2017/1: 303). Çin, tarihte Han Hanedanlığının, bir tehdit olarak gördüğü Hunlar ile bugünkü Japonya, Güney Kore, Vietnam, ve Filipin ile bu ülkeleri “pasifik bloğu” altında toplayan ABD’yi özdeş görüp, bu ülkeleri 21. Yüzyılın Çin’i tehdit eden unsurları olarak tanımlamaktadır. Bu durumda Çin, tıpkı tarihte yaptığı gibi, varolan tehditlerden kurtulmanın arayışına girmiştir. Yukarıda ifade edildiği üzere bu projeden bahsedilen ilk yerin Kazakistan olması, hangi coğrafya ve halklar üzerinden sorunların çözülmeye çalışıldığını göstermektedir.

“Çin Yönetimi, bu bağlamda, denizlerdeki kuşatılmışlık, kısıtlanmışlıktan çıkmanın yolu olarak ülkenin Batısındaki zayıf Türk-İslam coğrafyasını hedef olarak seçmiştir. Çin son on yıldır, Rusların Orta Asya dedikleri fakat Türklerin, “Türkistan” dediği coğrafya ile İran üzerinden Avrupaya ulaşacak, insanlık tarihinin en iddialı kalkınma projesi olan Yeni İpek Yolu’nu inşa etmek için gerekli diplomatik girişimlerde bulunurken aynı zamanda ciddi somut adımları da atmaya başlamıştır. İran ve Arabistan yarımadası ise hem bu proje hem de genel olarak Çin ekonomisi için, enerji kaynakları ve ulaşım yolları açısından hayati önem taşımaktadır (Karluk, 2017/1: 304)”

Bu projenin amacı Çin kapitalizmi için ticaret ve yatırım fırsatlarını oluşturmak ve arttırmak, dolayısıyla kuşatılmış ekonomik tehditlerden kurtulmaktır (Karluk, 2017/2: 97). Proje amaçları doğrultusunda müttefik konumunda bulunan, özellikle Türkistan coğrafyası, ülkeler ile kurulan ilişkinin sadece “ekonomik” temelli düşünülmesi yanlıştır. Dolayısıyla, Çin’de var olan ekonomik özelliklerin yanısıra Çin’in kendisine karşı bir tehdit unsuru olarak gördüğü “pasifik bloğu”, üzerinde konuştuğumuz Yeni İpek Yolu projesini oluştururken John Keay’in (2008) bahsettiği Çin-merkezci düşüncüyü de atlamamak gerekir. Buna göre;

“Kozmosu örnek alan yapılanmada, bu “Her şey Gök Kubbe’nin Altında” çıkarsamasıyla algılanacak ve evrensel hükümdardan kozmik dalgalar gibi yayılacak ve sancakları doğrudan, diğer krallıkları yarı doğrudan, sınırlarda haraca bağlanmış devletleri dolaylı ve sonunda da

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

bunların ötesinde kalan feodelleri hükmü altına alacaktır (Keay, 2008: 141)''.

Karluk'un (2018: 36) ifade ettiği üzere; Çinliler kendisinden olmayanları asimile etmeye çalışmış ve böylece sayısını arttırmış; egemen olduğu coğrafyada Çin kültürünün yerleştirilmesinin ardından, Çinli olmayan çevrenin kendileri ile olan bağlantısını ve kendilerine bağımlılıklarını arttırarak, çevrenin Çinleşmesini sağlamıştır. Çinlilerin öteki olana karşı nasıl davrandığı yüzyıllar öncesinde taş anıtlara yazılmış Orhun Abidelerinde de görebiliyoruz:

''Çinli milletin sözü tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp uzak milleti öylece yaklaştırmış'' (Ergin, 2003: 13).

Kuşkusuz geçmişten günümüze ülkelerin nitelendirilmelerinde değişiklikler olsa da Çin'in kendisini ''Dünya'nın Merkezinde'' görme inancında bir değişiklik olmamıştır. Çin'in kendisi gibi olmayana dönüştürme kabiliyetine ve politikasına sahip olduğunu gösteren çalışmalar⁵, bu özelliğin hala var olduğuna kanıt göstermektedir.

Küresel sistem içerisinde Çin'in daha fazla üretim yapmasını ve bu üretime hammadde sağlamasını amaçlayan Yeni İpek Yolu aynı zamanda kuşatılmışlık durumunu da ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Bu anlamda ekonomik bir oluşum özelliği göstermektedir. Fakat Yeni İpek Yolu projesinin, Çin merkezli dünya görüşü temelinde, projenin diğer müttefiklerini nasıl ve ne şekilde dönüştüreceği de cevaplanması gereken önemli bir sorudur. Bu durumda bu projenin hiç kuşkusuz kültürel amaçlarının/sonuçlarının olduğu/olacağı söylenebilir.

Çalışmanın geri kalan kısmında yeni İpek yolu Projesi hakkında var olan akademik çalışmaların hangi meseleleri temel alarak yapıldığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

⁵ Bakınız: Karluk, A. C. ''Çin Halk Cumhuriyeti'nde Dini Yapı ve Müslüman Milliyetler'', TYB Akademi, 2017, Sayı 20, Ankara, s. 9 - 48; Karluk, A. C. ''ÇKP İktidarı Sonrası Doğu Türkistan'da Uygulanan Dil Politikaları'', Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri, 2016, V. Cilt, Ankara, s. 199- 205.

Yeni İpek Yolu Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yeni İpek Yolu projesinin genel özellikleri; Çin, Asya, Avrupa ve dünya ekonomisine etkisi; bu etkinin kısa ve uzun vadeli nitelikleri üzerine yapılan inceleme çalışmaları, doğal olarak, Xi Jinping'in 2013 yılında yaptığı konuşma sonrasında ortaya konulmuştur. Bu çalışma kapsamında, 2013 yılı öncesinde ele alınmış ve Çin'in ekonomik bir atılım yapma ihtiyacını ön gören ya da Yeni İpek Yolu projesinin olası varlığına atıf yapan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Türkiye'de Işıktaş ve Duran (2017) tarafından kaleme alınmış çoğunluğu Türkçe ve tarihi İpek Yolu hakkında olan incelemeleri katalog şeklinde ortaya koyan bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmanın ortaya koyduğu kataloğa göre Türkiye akademisi, Yeni İpek Yolu üzerinde yeterince inceleme yapmamaktadır. Buna göre 2013 sonrası yapılan ve 'İpek Yolu' konulu sempozyumlarda Yeni İpek Yolu projesi üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Işıktaş ve Duran'ın (2017) çalışması, belirtildiği üzere, bir kataloglama çalışması olup, 'İpek Yolu' merkezindeki incelemelerin içeriği hakkında bilgi vermemektedir.

Ekonomi Üzerine

Yeni İpek yolu denilince akla en çok 'ekonominin' gelmesinin ana sebebi, hiç şüphesiz, Tarihi İpek Yolu hakkında yapılan çalışmaların genellikle ekonomi temelli olmasıdır. Bu yolun oluşumundaki öncül faktörün, Çin'in görece farklı ekonomik özelliklere sahip olması olarak ifade edilmesi, bu alanda yapılan çalışmaların neden ekonomi ağırlıklı olduğunu da göstermektedir. Günümüz Çin Devleti, üretim kabiliyetine sahip olduğu gibi var olan nüfus miktarından ötürü aynı zamanda tüketen bir toplum konumundadır. Tüketimin karşılanması için gerekli olan üretimin kaynağı ise hammaddeden geçmektedir. Ayrıca var olan nüfusun asgari şartlarda kendine yetebilmesi üretimin devamlılığı, dolayısıyla istihdamın sağlanmasıyla mümkündür (Karluk, 2017/1: 309). Bunun dışında üretimin arttırılması planı, beraberinde ihracatın artmasına ve ülke sınırları dışında pazar arayışlarını oluşturmaktadır. Bu anlamda Yeni İpek Yolu projesi üzerine

yapılan çalışmaların büyük bir kısmı, bu projenin ekonomik nedenleri ve sonuçları üzerine yapılmıştır.

Bu çalışmalar öncelikle, 'Çin Rüyası' olarak belirtilen ve iddialı bir proje olarak nitelendirilen Yeni İpek Yolu'nun, Çin'in komşu ülkeler ve uluslararası topluluklarla açacağı yeni bir sayfa olduğunu belirtmektedir (Shen, 2015: 1; Li & Wang, 2015: 170). Ekonomik özelliklerin ifade edildiği bu çalışmalarda, 'Çin Rüya'sının Türkistan (Orta Asya) Cumhuriyetlerinin yanı sıra Afrika ve Avrupa ile dostane ilişkiler geliştirilmesinde oynadığı önem vurgulanmıştır (Frankopan, 2017: 6). Özellikle Türkistan Cumhuriyetlerinin mevcut koşulları ile Çin'in bu proje kapsamında var olan ihtiyaçları birbirleriyle örtüşmektedir. Bu proje ile var olan boru hatlarına yenileri eklenecek, bunların dışında yeni demir ve kara yolları ile açılacak koridorda Orta Doğu ve Türkistan Cumhuriyetlerinden temin edilecek enerji Çin'e maliyeti düşük olarak aktarılacaktır (Fallon, 2015: 144). Oluşturulan bu yeni yollar ile Türkistan Cumhuriyetlerinden uranyum, petrol, doğalgaz gibi hammaddelerin temin edilmesi sağlanacaktır (Zhang, 2015: 25; Crandall & Crandall, 2017: 30; Sevilla, 2017: 84). Çin ve Türkistan Cumhuriyetlerinin bu proje kapsamında örtüşen çıkarları ise Çin'in Türk Cumhuriyetlerinde bahsedilen hammaddelerin çıkartılmasında yapacağı yardımlardır. Gelişmekte olan bu ülkeler var olan kaynaklarının çıkartılması ve işlenmesinde gerekli olan altyapının kurulmasında yardıma ihtiyaçları vardır (Crandall & Crandall, 2017: 31). Bu ülkelerde yapılacak altyapı çalışmalarında - eğer Çin kendi işçisini getirmezse- var olan istihdam sorununu da ortadan kaldıracaktır (Crandall & Crandall, 2017: 31). Açılacak koridor ile serbest ticaretin başlaması, ürün ve hammadde aktarımının daha az maliyetle kısa sürede yapılması Çin lehine bir sonuç olacakken; Pakistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi ülkeler kazan-kazan durumunda kendi ekonomilerini de geliştirecektir (Frankopan, 2017: 11; Crandall & Crandall, 2017: 30). Bu çalışmalar genel anlamda Yeni İpek Yolu Projesi ile bölgede gerçekleşecek enerji ve ticaret hareketliliği; Çin'in güvenlik ve ihracat ihtiyaçlarının karşılanması

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

ele alınmaktadır. Ele alınan konular, Çin'in yaptığı ve yapmayı ön gördüğü yatırımların parasal ve istatistiki verileri ile açıklanmaya çalışılmıştır⁶.

Yeni İpek Yolu projesini konu alan ve sayıca sınırlı olan Türkiye'deki çalışmaların çoğunluğu konuyu ekonomik temelli işlemlerdir. Sezen (2017), Bir Kuşak ve Bir Yol projesi ile Çin'in ve Çin şirketlerinin projeye dahil olan ülkelere yaptığı yatırımlardan bahsetmiş; Türkiye'ye yapılacak altyapı yatırımlarının Türkiye'nin Avrupa, Kafkasya ve Asya ülkeleri ile olan ticaretini kolaylaştıracağını belirtmiştir. Yeni İpek Yolu Projesini, tarihi olanın nostaljik bir canlanması olarak değerlendiren Yereli (2014: 304) ise Türkiye'nin, bu projenin geçiş yolu üzerinde bulunmasından ötürü ülkemize stratejik olarak önemli bir avantaj kazandırdığını ifade etmektedir. Buna göre İpek Yolu üzerinde yapılacak her türlü yatırım Türkiye'ye -Doğu'ya açılan bir pencere olmasından ötürü- katkı yapacaktır. (Yereli, 2014: 307)

Avrupa Ülkeleri Üzerine Etkisi

Yukarıda bahsedilen ekonomik girişimlerin, kuşkusuz, dünya ekonomik sisteminde bazı yansımaları olacaktır. Fallon (2015: 141) Çin'in önderliğinde gelişen bu ekonomik sistemin Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'yı etkileyen stratejik bir rekabete neden olacağını belirtmiştir. Çin'in Türk Cumhuriyetleri ve Güney Asya'da bulunan petrol zengini ülkelerde sahip olacağı etki, Amerika ile olan ilişkilerin tansiyonunu arttıracaktır (Crandall & Crandall, 2017: 32). İşte bu yüzden Çin, bu oluşuma karşı oluşacak bazı meydan okumalarla yüzleşmek durumunda kalacaktır. İşbu meydan okumalardan biri ise öteki olanın çıkarları doğrultusunda oluşan ulusalcılıktır. (Shen, 2015: 1). Çünkü bu oluşum mevcut

⁶ Örnekler için bk. Sezen, S. "Çin'in Büyük Dönüşümü Yeni Bir Dünya Düzeni mi?", <https://www.dunya.com/ekonomi/cinin-buyuk-donusumu-yeni-bir-dunya-duzeni-mi-haberi-332678>, Erişim: 8 Ekim 2016. Ayrıca bakınız: Fallon, T. "The New Silk Road: Xi Jinping's Grand Strategy for Eurasia", *American Foreign Policy Interests*, 2015, 37:3, Sayfa: 140-147; Nazarko, J., Kuzmich, K. A. "Comparative Analysis of The Eastern European Countries as Participants of The New Silk Road", *Journal of Business Economics and Management*, 2017, 18:6, Sayfa: 1212- 1227.

uluslararası strateji, ekonomi ve ticarete değer değişiklikler yapılmasını ima etmektedir (Shen, 2015: 5). Amerika, Japonya ya da herhangi bir diğer ülkenin Yeni İpek Yolu projesine karşı sahip olabileceği hoşnutsuzluklar söz konusu olabilir. Bu hoşnutsuzlukların yanı sıra Çin'in sahip olduğu ekonomik büyüme ve Yeni İpek Yolu projesi tarzında ortaya koyduğu planlara karşı Avrupa ülkelerinin pro-aktif pozisyonda hareket etmesini ifade eden çalışmalar bulunmaktadır. Buna göre, Çin ve Avrupa ülkeleri arasında var olan güvensizlik ve endişe ortadan kaldırılmalı; küresel güç olarak bulunan Avrupa Birliği, Çin ve Amerika dünya düzenindeki sorumluluğu paylaşmalı ve bu proje ulusal nitelikli bir Çin stratejisi olmaktan çıkarılmalıdır (Kühnhardt, 2016). Yapılan bu öneri kuşkusuz Avrupa ülkelerinin Yeni İpek Yolu projesinden duyduğu kaygı ve belki de korkuyu ifade etmektedir. Bu proje ile Çin, mevcut ekonomik durağanlık içinde, İpek Yolu boyunca satış pazarını arttıracak dolayısıyla Avrupa'nın ihracatta küçülmesine de neden olacaktır (Holslag, 2017: 57). Çin'in yaptığı yatırımlar ve altyapı çalışmaları ticaretin seyrini değiştireceği gibi bunun siyasi etkileri de olacaktır. Bu düzlemde Sarvari ve Szeidovits (2016: 14-16) tarafından Yeni İpek Yolu projesinin ekonomik görüntüsünün ardında siyasi bir niteliğin olduğu ve Çin'in dış işleri siyasetini oluşturduğu ve bu siyasetle oluşturulan yenedünya düzeninde Avrupa -Çin'in önemli bir ticari müttefiki olarak- ve Çin'in birlikte hareket etmesi önerilmiştir. Bu çalışmalarda oluşumun Avrupa üzerindeki etkisini minimum seviyede tutmak amacıyla, Avrupa ve Çin iş birliği fikri vurgulanmaktadır.

Kültür Tartışmaları

Yeni İpek Yolu'nun önünde bulunan en büyük engel Avrasya ve Afrika bölgeleri ile Çin arasında var olan ekonomik, politik, kültürel ve hukuksal sistemin farklılıklarıdır (Fasslabend, 2015: 296). Bu farklılıkların varlığı bir gerçeklik olarak bulunurken, Dellios (2017: 225) proje kapsamında ekonomik kaynaklar hakkında konuşulup, açılacak koridorlar ile yolların haritaları çizilirken, İpek Yolu projesinin kültürel boyutunun çalışılmadığını ifade etmiştir.

Ekonomi ekseninde ele alınan çalışmaların kültürel ekseninde ortaya konulan çalışmalardan fazla olması, Çin'in "overt- covert"⁷ ya da "yin- yang" yaklaşımıyla açıklanabilir. Buna göre görünen olanın arkasında saklanan bir gerçeklik; söylenen ile uygulanan arasında fark vardır. Ekonomik olanın bu kadar fazla ve kültürel çalışmaların ise bu kadar az olması Çin'in kültürel boyutta üstü örtülü ve saklamaya çalıştığı bir amaca sahip olma ihtimalini oluşturmaktadır. Sadece bu çalışmada değerlendirmesi yapılan dört Çinli araştırmacının eserlerinin, ekonomi üzerinden kaleme alınmış olması bu ihtimali daha arttırmaktadır.

Çin'in sahip olduğu kısıtlayıcı politik sistem ve eski Çin'in bünyesinde bulundurduğu ve kültürel bir özellik olarak belirtilebilecek 'diplomatik anlamda kendisini üstün konumlandırması', Çin merkezli dünya düzeninin Yeni İpek Yolu projesi ile oluşturulmasının riskleridir (Dellios, 2017: 234). Bu yüzden projeye dâhil olan ülkelerin birbirleriyle uyumlu olması, Çin'in ise bu uyumun yakalanmasında en büyük role sahip olması gerekmektedir. Nitekim Çin, bu farklılıkları göz önünde bulundurmuş ve 480 civarında Konfüçyüs Enstitüsünün dünya genelinde açmaya, geliştirmeye ve yaymaya başlamıştır (Dellios, 2017: 234). Dellios bu çalışmada, enstitüler yoluyla oluşacak eğitim, dil ve kültür faaliyetlerinin, entelektüel iş birliğinin oluşmasına sebebiyet vereceğini ve dolayısıyla da Yeni İpek Yolu projesine katkıları olacağını belirtmiştir. Burada, çalışmanın başında ifade edilmiş olan Çin'in kozmik dünya görüşünün Yeni İpek Yolu ile yayılmaya başlayan Konfüçyüs Enstitüleri ile bir bağlantısının olup olmayacağı sorusu ortaya çıkmaktadır. Çin, bu projenin sağlıklı şekilde yürütülmesi için farklı kültür ve coğrafyalarda bir harmoni elde etmelidir. Dellios'un (2017) çalışmasında, bu enstitülerin öteki olanların Çin kültürü etrafında şekillenmesi, eritilmesi ya da dönüştürülmesi ihtimalinden bahsetmemiştir. Bu konuda yapılan

⁷ Çin'in "overt-covert" yaklaşımını, takip edilen dil politikaları üzerinden değerlendiren çalışma için bk. Dwyer, A. M. "The Xijiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse, 2005, Policy Studies, Washington.

kapsamlı çalışmalar Karluk'a ait olmakla beraber kendisinin konu üzerine İngilizce bir çalışması bulunmamaktadır.

Karluk 'yumuşak ve sert güç' ayrımı yaparak, Çin'in 'sert güç' anlamında ekonomik bir büyüme gösterdiğini ifade etmiştir. Burada üzerinde durulacak ve Karluk'un da (2017/1: 305) belirttiği 'yumuşak güç' kültür konusudur. Çinliler kültürlerinin kullanılması ve yaygınlaşması için büyük yatırımlar yapmış olup, Hanban kurumu vasıtasıyla Çin dili ve kültürünün öğretilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmiştir (Karluk, 2017/1: 305). Çin'in Propaganda Bakanlığına bağlı resmi bir kuruluş olarak faaliyetlerine devam eden Hanban, Çin dili ve kültürünün yaygınlaştırılması amacıyla 2015 yılı sonuna kadar 135 ülke içerisinde toplam 500 Konfüçyüs Enstitüsünü faaliyete geçirmiştir (Karluk, 2017/1: 306). Yeni İpek Yolu projesi kapsamında Çin'in hedef bölgelerinden birisi olan Türk Dünyasında, bahsi edilen 'yumuşak güç' ile Çin'in ve Çin kültürünün sevilmesi ve benimsenmesi hedeflenmiştir (Karluk, 2017/1: 306). Anlaşılacağı üzere Çin'in yumuşak gücünün, başta Türk Dünyası olmakla birlikte diğer bölgeleri de Çin'in ekonomik ve Çin-merkezci dünya görüşü çıkarları doğrultusunda dönüştürmeyi hedeflediği ifade edilebilir. Söylenebilir ki, Çin bu proje vasıtasıyla tatlı dilini (kültürünü/yumuşak gücünü) ve yumuşak ipeğini (ekonomisini/sert gücünü) kullanarak, tıpkı Orhun Abidelerinde ifade edildiği gibi, uzak milletleri yaklaştırmayı ve John Keay'in ifadesi ile '*öteki olanı hükmü altına almayı*' amaçlamaktadır.

Çin kültürü merkezinde amaçlanan değişim faaliyetlerinin Çinli olmayan halkların uzun vadede ne gibi tehlikelere maruz kalabileceğini ifade eden bu çalışmaların yanında, Çin merkezli bu teşebbüslerin Çin'e getireceği tehlikeleri ön gören çalışmalar da mevcuttur. Yukarıda bahsedildiği üzere "Bir Kuşak, Bir Yol" projesinde Türkistan bölgesi ülkeleri, Çin'in stratejik öneme sahip olan müttefiklerini oluşturmaktadır. Bu ülkeler bağımsızlıklarını daha da pekiştirmek üzere Çin gibi ülkeler ile ilişkiler kurmaya açık durumdadırlar (Okur, 2017: 52). Fakat unutmamak gerekir ki bu

ülkeler Türk-İslam kültürüne sahiptirler. Küresel ölçekte dini ve milli aidiyetlerin yükseldiği bir dönemde, Türkiye başta olmak üzere Türk kuşağı ülkelerinde de uzakta yaşayan dindaş ve akraba ülke ve topluluklara karşı hassasiyet sahibi olan bir kamuoyunun varlığından bahsedebiliriz (Okur, 2017: 52). Doğu Türkistan'da yaşananlar Türkiye ve Çin arasında var olabilecek gerilimin potansiyel bir sebebidir (Mackerras, 2015: 39) Bu, Filistin, Myanmar ya da Arakan'da yaşanan olaylara karşı sesine yükselten ve burada yaşayan insanları sahiplenen bir hassasiyettir. Okur (2017:53), Uygur Özerk Bölgesinde uygulanan Çin'in asimilasyon politikası ile Uygurların temel kimlik değerlerinin tehdit altına alınmasının, biraz önce bahsedilen hassasiyet sebebiyle, Çin'e ciddi sorunlar üreteceğini belirtmiştir. Var olan proje ile ekonomik istikrarını arttırmak amacıyla Avrupa ve Ortadoğu'ya Türkistan bölgesi aracılığıyla ulaşmayı hedefleyen Çin, Uygurları isyan⁸ edebilecek potansiyel bir unsur olarak görmekten vazgeçmeli ve Uygurların ülke refahının artırılmasında sunulan 'Bir Kuşak Bir Yol' projesinin ortağı olacağı bir politika uygulamalıdır (Okur, 2017: 53). Aksi takdirde, Doğu Türkistan'da görülecek yeni bir 'Filistin', yalnızca Türk-İslam ve Ortadoğu'da değil genel itibariyle tüm dünyada 'Çin tarzı küreselleşme' mesajlarını itibarsızlaştıracaktır (Okur, 2017: 53). Fakat Mackerras (2015: 39-40) 'Bir Kuşak ve Bir Yol' projesinin özü gereği Türkistan Cumhuriyetlerinin yanı sıra Doğu Türkistan'daki (XinJiang Uygur Özerk Bölgesi) etnik ve dini tansiyonun varlığına rağmen, ekonomik gelişimine katkı yapacağını belirtmiştir.

Değerlendirme

Milattan önce 2. yüzyılda Çin'in sahip olduğu ekonomik özellikler ile siyasi ve askeri problemler neticesinde temeli atılan İpek Yolu, günümüzde de "Bir Kuşak ve Bir Yol" ismi altında 2013 itibariyle tekrardan kurulmaya çalışılmaktadır. Yüzyıllar

⁸ Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi kapsamında ele alınan bazı çalışmalar, detaylı olmasa da Doğu Türkistan'da yaşayan Uygurların radikal İslami oluşumlara sahip olduğunu belirtmekte olup; Çin'in bu bölgede etnik kimliğin yok edilmesine ilişkin uyguladığı politikaların içeriğinden bahsetmemektedir. Bahsi geçen çalışmalar için bk. Crandall, R. E., & Crandall, W. R. (2017) ve Frankopan, P. (2017).

öncesindeki Hun faktörünün, günümüzün ABD öncülüğünde kurulan “Pasifik Bloğu” ile özdeş olduğu ifade edilebilir. Tarihte, Hunlar tarafından askeri anlamda baskı altında bulunan Çin, bugün de Pasifik Bloğu tarafından kuşatılmış durumda bulunmaktadır. Çin, tarihte olduğu gibi bugün de baskı ve ekonomik kuşatılmışlıktan kurtulmak adına kendisine müttefik bulma arayışına girmiştir. Tarihi İpek Yolunda kendisinin batısında konumlanan topluluklar -Türkistan coğrafyası- bugün yeni proje kapsamında, Çin’in nüfuz ettiği kuşatılmışlık durumunun hafifletilmesi ve ortadan kaldırılmasında anahtar niteliğindedirler.

Bu ülkeler ve bu ülkeler aracılığıyla ulaşılabilecek diğer ülkeler aynı zamanda Çin için pazar niteliğindedir. Çin milattan önce, yerleşik hayata geçmiş tarım toplumu olmasından ötürü ürün fazlasına sahip bir konumdaydı. Yerleşik hayatın getirdiği bu ekonomik özellik, Batı bölgelerinde bulunan topluluklar ile gerçekleşecek ticaretin bir diğer sebebiydi. Günümüzde ise Çin, sosyalist düşüncüyü kendi dünya görüşü ile karıştırıp ortaya Çin tarzı sosyalizmi çıkarmıştır. Bu ekonomik durum da Çin’e, üretim yapmak ve üretileni ihraç etme imkânı sağlamıştır. Fakat bahsedilen ‘kuşatılmışlık’ Çin’in hammaddeye ulaşımını zorlaştırdığı gibi üretimin, sanayinin dolayısıyla ihracatın tehlikeye girmesine sebep olacaktır. Bu tehlikeleri ortadan kaldırmak amacıyla temelleri atılan Yeni İpek Yolu projesi ile Çin, Türkistan coğrafyasını hem hammadde temininde kullanacak hem de sahip olduğu üretim ile buralardaki Pazar hacmini arttıracaktır. Kuşkusuz, bu ülkelerin de proje kapsamında oluşan kendi çıkarları bulunmaktadır. Kendi sınırları içerisinde bulunan fakat yeterli altyapıya sahip olmadıkları için kullanamadıkları değerli hammaddeler, Çin’in yapacağı altyapı yatırımları ile kullanılabilirler, böylece kendi ekonomilerini de güçlendirebileceklerdir. Dolayısıyla Yeni İpek Yolu projesinin Çin’e olduğu gibi Türkistan bölgesine ekonomik anlamda olumlu etkileri olacaktır. Fakat, bu projeden olumsuz etkilenecek taraflarda bulunmaktadır. Çin’in hammaddeye hızlı ve daha az masraflı bir yoldan ulaşması üretimi arttırırken, var olan üretim ise Çin’in sahip

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

olduğu pazarları genişletecektir. Bu genişleme kuşkusuz ABD ve Avrupa'nın etkilenmesine yol açacaktır.

Ekonomik katkıları ve özellikleri vurgulanan Yeni İpek Yolu projesinin, özellikle Türkistan bölgesi üzerinde kültürel anlamda etkisi olacaktır. Çin kendinden olmayanı eritme ve kendi kültürü merkezinde asimile etme yeteneğine sahiptir. Tarihe bakıldığında, Çinli olmayanların doğrudan ya da dolaylı olarak kendilerine bağlanması hedeflenmiştir. Bunu yaparken de yerleşik hayat neticesinde sahip olduğu ürünleri kullanmıştır. Tarihte göçebe toplumların sahip olmadığı bu ürünlere karşı duyulan ihtiyacın artması, göçebe olanların Çin topraklarına yakınlaşmasını ve zaman içinde Çinlileştirilmesini sağlamıştır. Günümüzde de bu projenin harmoni içerisinde yürütülmesi gerektiği vurgulanmış, bu uyumun sağlanması için de 'yumuşak gücün' -Çin kültür ve dilinin yaygınlaştırılması ve sevdirmesi amacıyla bu gücü yöneten Konfüçyüs Enstitüleri kurulmuştur. Böylece, ekonomik faydaların servis edilmesiyle, esasında, Çin'e bağımlı duruma gelecek olan müttefikler; Konfüçyüs Enstitüleri ile de uzun vadede Çin kültürünün etkisi altında kalacaktır. Bu durumda söylenebilir ki Pasifik Bloğu tarafından kuşatılan Çin, ekonomik olanaklarını kullanarak ve Çin-merkezci dünya görüşü ile Türkistan coğrafyasını kuşatma altına almaktadır.

KAYNAKÇA

BHOOTHALINGAM, Ravi (2015), The Silk Road As A Global Brand, *SCI Journal of Management*, 44(2), 60 - 68.

CRANDALL, Richard E., & Crandall, William R. (2017), The New Silk Road: Prosperity or Peril? *ISE Magazine*, 49(11), 28 - 33.

DELLİOS, Rosita (2017), Silk Road of The Twenty-first Century: The Cultural Dimension. *Asia & The Pasific Policy Studies*, 4(2), 225 - 236.

ERĞİN, Muharrem (2003), *Orhun Abideleri*. Hisar.

FALLON, Therasa (2015), The New Silk Road: Xi Jinping's Grand Strategy for Eurasia. *American Foreign Policy Interests*, 3(37), 140 - 147.

FASSLABEND, Werner (2015), The Silk Road: A Political Marketing Concept for World Dominance. *European View*(14), 293 - 302.

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

- FRANKOPAN, Peter (2017), *These Days, All Roads Lead To Beijing. New Perspectives Quarterly*, 34(4), 6 - 15.
- HOLSLAG, Jonothan (2017), *How China's Silk Road Threatens European Trade. The International Spectator*, 52(1), 46 - 60.
- İŞİK, Hakan (2017), *Tarihi İpek Yolu ve Tarih Bölümü, öğrencilerinin Bu Yol Hakkındaki Bigi Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 0(1), 145 - 176.
- İŞİKTAŞ, Erkan, & Duran, Alev (2017), *Geçmişten Günümü İpek Yolu'nun Önemi ve Buna İlişkin Yapılmış Bilimsel Çalışmalar. Social Science Studies Journal*, 3(8), 584-596.
- KARLUK, Abdürreşit C. (2001), *Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyo-Ekonomik Kalkınma Girişimleri ve Reformlar. Kök Araştırmaları*, III(1), 265 - 283.
- KARLUK, Abdürreşit C. (2014), *İpek Yolu'nun Başlangıç Güzergahında Tehlikedeki Türk Toplum ve Kültürleri: Sarı Uygurlar. F. Atasoy içinde, İpek Yolunda Türk Kültür Mirası (s. 56 - 75). Ankara: Türk Yurdu.*
- KARLUK, Abdürreşit C. (2017/1), *Çin'in İpek Yolu Projesi ve Yumuşak gücü. I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi (s. 302 - 311). Priştina - Kosova : Gazi Üniversitesi.*
- KARLUK, Abdürreşit C. (2017/2), *Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Gerçekleri Üzerine. Denge*, 95 - 114.
- KARLUK, A. C. (2018), *Çinlilerin Millet Düşüncesinin Kökenleri ve Ötekilere Bakışı. Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 30 - 54.
- KEAY, John (2008), *Çin Tarihi. İstanbul: İnkılap.*
- KÜHNHARDT, Ludger (2016), *The New Silk Road: The European Union, China and Lessons Learned. European Union Global Strategy : <http://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union> adresinden alındı. Erişim: 15.05.2018*
- Lİ, Xing, & Wang, Wan (2015), *The "Silk Road Economic Belt" and the "China Dream" Relationship: A Strategy or Tactic. Sociology Study*, 5(3), 169 - 175.
- MACKERRAS, Colin (2015), *Xinjiang in China's Foreign Relations: Part of a New Silk Road or Central Asian Zone of Conflict? East Asia*(32), 25 - 42.
- OKUR, Mehmet A. (2017), *Bir Kuşak Bir Yol Projesi'nin Jeopolitiği, Türk Kuşağı ve Uygurlar. Akademik Hassasiyetler*, 4(8), 45 - 54.

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

Sarvari, Balazs & Szeidovitz, Anna. (2016), The Political Economics of The New Silk Road. *Baltic Journal of European Studies*, 6(1), 3 - 27.

SEVİLLA, Henelito A. (2017), China's New Sil Route Initiative: Political and Economic Implications for the Middle East and Southeast Asia. *Asian Journal of Middle Eastern Islamic Studies*, 11(1), 83 - 106.

SEZEN, Seriya (2016, Ekim 8). *Çin'in büyük dönüşümü yeni bir dünya düzeni mi?* 05 25, 2018 tarihinde www.dunya.com:
<https://www.dunya.com/ekonomi/cinin-buyuk-donusumu-yeni-bir-dunya-duzeni-mi-haberi-332678> adresinden alındı. Erişim: 05.05.2018

SEZEN, Seriya (2017, Haziran 06). *Bir Kuşak ve Bir Yol Projesi: 21. yüzyılın yapı taşı mı?* Haziran 08, 2018 tarihinde www.dunya.com:
<https://www.dunya.com/dunya/bir-kusak-ve-bir-yol-projesi-21-yuzyilin-yapi-tasi-mi-haberi-368883> adresinden alındı. Erişim: 08.05.2018

SHEN, Shen & Hui, Xu (2015), Special Issue: New Silk Road Project. *East Asia*(32), 1 - 5.

WASSERSTROM, Jeffrey. N. (2011), *21. Yüzyılda Çin: Çin Hakkında Bilmek İstedığınız Her şey*. İstanbul: İletişim.

YE, Min (2015), China and Competing Cooperation in Asia-Pacific: TPP, RCEP, and the New Sil Road. *Asian Security*, 11(3), 206 - 224.

YERELİ, Ahmet B. (2014), Yeniden Canlanan İpek Yolunda Ekonomik Stratejiler . *Uluslar Arası İpek Yolunda Türk Dünyası Ortak Kültür Mirası Konferansı*. Ankara.

ZHANG, Hongzhou (2015), Building The Silk Road Economic Belt: Challenges in Central Asia. *Cambridge Journal of China Studies*, 10 (3), 17 - 35.